

ONKO VUOSI 2004 KOHTALOKAS ALKOHOLIVEROILLEMME?

ESA ÖSTERBERG

Yli puoli vuosisataa pohjoismaisen alkoholikontrollin perustana olivat kokonaisvaltaiset valtiolliset alkoholimonopolit, alkoholin fyysisen saatavuuden rajoitukset ja korkeat alkoholijuomien verot (ks. esim. Bruun 1972; Holder & al. 1998; Sulkunen & al. 2000). Tanska on ollut poikkeus yleisestä pohjoismaisesta käytännöstä, mutta Tanskassakin alkoholijuomien verot ovat olleet hyvin korkeat verrattuna muiden Euroopan maiden säätämiin erityisiin alkoholiveroihin (Bruun & al. 1975, 75; Karlsson & Österberg 2001).

Pohjoismaiden lähimmissä naapurimaissa, siis Saksassa, Baltian maissa ja Venäjällä, alkoholijuomien hinnat ovat perinteisesti olleet selvästi alhaisemmat kuin Norjassa, Ruotsissa, Suomessa tai Tanskassa. Näin on asianlaita tänäkin päivänä (kuvio 1; ks. myös Horverak & Österberg 2002; Karlsson & Österberg 2001).

Naapurimaiden ohella Pohjoismaiden asukkaat ovat ulkomaanmatkojen yhteydessä voineet ja voivat eräin poikkeuksin edelleenkin ostaa alkoholijuomia halvempaan hintaan kuin kotimaastaan erityisistä verottomia tuotteita myyvistä liikkeistä. Maarajoja ylitettäessä verottomien tuotteiden myynti on ollut varsin harvinaista, eikä sitä ole esiintynyt kaikkien lento- ja laivamatkojenkaan yhteydessä. Esimerkiksi Tanskan ja Ruotsin välisessä liikenteessä Öresundin ylittävillä lautoilla ei ole ollut verottomia tuotteita tarjoavia myymälöitä. Suomen ja Venäjän maarajalta taas löytyy autoilijoita palvelevia verottomia tuotteita myyviä liikkeitä.

Ennen vuotta 1999 oikeus verottomien tuotteiden ostoon ei riippunut ulkomaanmatkan kohteesta. Kesäkuun 1999 jälkeen verottomia alkoholijuomia ei pääsääntöisesti ole enää voinut ostaa kahden Euroopan unionin jäsenmaan välisessä laiva- ja lentoliikenteessä. Poikkeuksia kuitenkin on, ja yksi niistä perustuu Suomen ja Ruotsin välillä kulkevien laivojen pysähtymiseen Ahvenanmaalla. Ahvenanmaa on nimittäin jättäyty-

nyt Euroopan yhteisöjen verouunionin ulkopuolelle ja tästä seuraa, että Ahvenanmaalla pysähtyvillä laivoilla matkustajille voidaan myydä verotonta myös alkoholia ja tupakkaa (Karlsson 1999).

Naapurimaiden Pohjoismaita alhaisemmat alkoholijuomien hinnat sekä mahdollisuus asioida matkojen yhteydessä verottomia tuotteita myyvissä liikkeissä ovat pitäneet huolen siitä, että alkoholijuomien matkustajatuonti on ollut varsin yleinen ilmiö jo useiden vuosikymmenien ajan (ks. Österberg 1985). Naapurimaiden alhaiset hinnat ovat myös houkutelleet sekä pienimuotoiseen että ammattimaiseen salakuljetukseen. Toisaalta tuontikiintiöiden pienuus sekä viranomaisten harjoittama valvonta pitivät huolen siitä, että varsinaista alkoholimatkailua tai merkittävää salakuljetusta ei Suomessa päässyt syntymään ennen Euroopan unioniin liittymistä (Pehkonen & Österberg 1996; Österberg & Haavisto 1997). Laillinen tai laitton matkustajatuonti tai alkoholin salakuljetus ei noussut niin suureksi, että se olisi uhannut alkoholijuomien korkeaa verotusta vaarantamalla verotulojen kertymisen valtion kassaan.

EUROOPAN YHDENTYMINEN ALKOHOLIPOLITIIKAN MUOKKAAJANA

Tanskasta tuli Euroopan unionin tai oikeammin Euroopan yhteisöjen jäsen vuonna 1973; Euroopan unionin syntyä vasta vuonna 1993. Sopimus Euroopan talousalueesta toisaalta Euroopan unionin ja toisaalta Islannin, Norjan, Ruotsin ja Suomen välillä tuli voimaan vuoden 1994 alusta, ja seuraavan vuoden alussa Ruotsista ja Suomes-
ta tuli Euroopan unionin täysivaltaisia jäseniä.

Euroopan yhdentyminen on vaikuttanut monin tavoin pohjoismaiseen alkoholipolitiikkaan. Islannin, Norjan, Ruotsin ja Suomen on ollut pakko purkaa alkoholijuomien tuotanto-, tuon-

ti-, vienti- ja tukkumyyntimonopolinsa (Holder & al. 1998; Österberg & Karlsson 2002). Tämä on perustunut Euroopan yhteisöjen perustamis-sopimuksen 28. artiklaan (entinen artikla 30), joka kieltää jäsenvaltioiden väliset viennin määrälliset rajoitukset ja kaikki vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet.

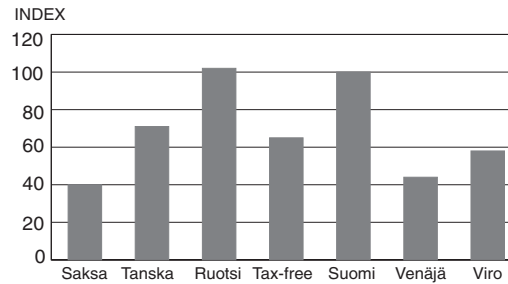
Pohjoismaat ovat vuoden 1994 jälkeen joutuneet lisäämään myös matkustajien oikeutta tuoda maahan alkoholijuomia, ilman että niistä täytyy maksaa veroja kotimaahan palattaessa. Alkoholijuomien tuontihan on sinänsä ollut täysin vapaata jo jonkin aikaa (ks. Paaso & Österberg 1996). Pohjoismaissa matkustajien oikeus tuoda maahan alkoholijuomia niistä veroja maksamatta on ollut laajin Tanskassa, jossa jo vuonna 1993 siirryttiin oluen, viinin ja välituotteiden tuontirajoituksissa normaalille Euroopan unionin tasolle eli 110 litraan olutta, 90 litraan viiniä ja 20 litraan välituotteita (Bygvrå 2000). Väkevien alkoholijuomien tuontioikeus on sekin vuosien mittaan helpottunut, mutta on edelleen selvästi alhaisempi kuin Euroopan unionin jäsenmaissa normaalisti sovellettava 10 litraa.

Liittyessään Euroopan unionin jäseniksi Ruotsi ja Suomi saivat oikeuden rajoittaa matkustajien verotonta alkoholituontia ensin kahden vuoden ajaksi ja sitten vuoden 2003 loppuun. Poikkeusajan pidentämisen yhteydessä sekä Ruotsi että Suomi sitoutuivat nostamaan tuontikiintiöitään asteittain poikkeuksen voimassaoloaikana ja ottamaan käyttöön Euroopan unionin normaalit tuontikiintiöt vuoden 2004 alusta. Vuoden 2004 alussa loppuu myös Tanskan oikeus asettaa väkevien alkoholijuomien verottoman tuonnin kiintiö pienemmäksi kuin 10 litraa.

Kuten taulukosta 1 käy ilmi, Ruotsin ja Suomen tuontikiintiöt ovat lisääntyneet selvästi vuoden 1994 jälkeen, mutta ne ovat yhä paljon pienemmät kuin Tanskassa. Varsinaiset tuontikiintiöiden lisäykset ajoittuvat Ruotsissa ja Suomessa ensi vuoden tammikuun ensimmäiseen päivään sekä vuoden 2004 tammikuun ensimmäiseen päivään, jolloin Ruotsissa ja Suomessa tulee voimaan Euroopan unionin normaalikäytäntö.

Tuontikiintiöiden kasvu ei koske Islantia eikä Norjaa, koska matkustajien verottoman tuonnin vapauttaminen ei sisälly Euroopan talousaluetta koskevaan sopimukseen (ks. Holder & al. 1998). Jos siis esimerkiksi Norjan hallitus ja kansanedustajat eivät halua lisätä nykyisiä tuontikiintiöitä, voivat norjalaiset tulevaisuudessakin tuoda

Kuvio 1. Alkoholijuomien hinnat Suomessa ja sen lähinaapureissa vuonna 2000 indekseinä, kun Suomi on 100

Lähde: Tilastokeskus

maahan verotta vain litran väkeviä alkoholijuomia, litran viinejä tai välituotteita ja kaksi litraa olutta tai kaksi litraa viinejä tai välituotteita ja kaksi litraa olutta.

Sisämarkkinoiden luomisen yhteydessä Euroopan unioni on pyrkinyt yhtenäistämään alkoholijuomien, tupakan ja polttoaineiden valmisteverotusta sekä arvonlisäverotusta. Toistaiseksi komissio on saanut läpi ehdotuksen, joka yhtenäistää tavan, jolla alkoholijuomien valmisteveroa peritään. Lähtökohtana on alkoholijuomien jako neljään ryhmään, väkeviin alkoholijuomiin, välituotteisiin, viineihin ja olueen, ja verojen määräytymisperiaate on, että jokaisessa juomaryhmässä valmisteveroa kannetaan suhteessa juoman alkoholipitoisuuteen eikä esimerkiksi kunkin alkoholijuoman arvoon. Sen sijaan komission ehdotukset verotasojen yhtenäistämisestä ovat kohdanneet voimakasta vastarintaa, ja hyväksytyiksi tulleilla alkoholijuomien minimiverotasoilla on ollut vain vähän vaikutusta jäsenvaltioiden kantamien alkoholijuomien valmisteverojen tasoon. Esimerkiksi viinien minimiveroksi on säädetty 0 euroa. Tavoitetaso on hyväksytty vain väkeville alkoholijuomille, ja direktiivi ei pakota korkean alkoholiverotuksen maita laskemaan verotasojaan.

TUONTIKIINTIÖIDEN NOSTO VEROJEN HARMONISOIJANA

Naapurimaassa alkoholioistoksia tekevät matkustajat ja muut rajanylittäjät maksavat kyseisessä maassa säädetty alkoholiverot. Heille annettu mahdollisuus tuoda kotimaahan palatessaan yhä suurempia määriä alkoholijuomia niistä uudel-

Taulukko 1. Enimmäismäärät matkustajien oikeudelle tuoda alkoholijuomia Ruotsiin ja Suomeen muista Euroopan unionin jäsenmaista, ilman että niistä täytyy maksaa veroja kotimaahan palattaessa, litraa

A. Ruotsi

	Väkevät alkoholijuomat	Välituotteet	Viinit	Oluet
1.1.1995 saakka	1 litra väkeviä alkoholijuomia ja 1 litra viiniä tai välituotteita tai 2 litraa viinejä tai välituotteita			2
1.1.1995 alkaen	1	tai 3	5	15
1.7.2000 alkaen	1	3	20	24
1.1.2001 alkaen	1	6	26	32
1.1.2002 alkaen	2	6	26	32
1.1.2003 alkaen	5	6	52	64
1.1.2004 alkaen	10	20	90	110

B. Suomi

	Väkevät alkoholijuomat	Välituotteet	Viinit	Oluet
1.1.1995 saakka	1 litra väkeviä alkoholijuomia ja 1 litra viiniä tai välituotteita tai 2 litraa viinejä tai välituotteita			2
1.1.1995 alkaen	1	tai 3	5	15
1.1.1998 alkaen	1	3	5	15
1.7.2000 alkaen	1	3	5	24
1.1.2001 alkaen	1	3	5	32
1.1.2003 alkaen	5	10	40	64
1.1.2004 alkaen	10	20	90	110

leen veroja maksamatta voidaan nähdä harkittuna toimintatapana yhtenäistää alkoholiveroja. Tällöin ajatus kulkee seuraavasti. Jos esimerkiksi Ruotsi ja Suomi eivät alenna alkoholijuomien valmisteveroja siinä yhteydessä, kun ne joutuvat kohottamaan verottoman tuonnin kiintiöitä, tulevat alkoholin kuluttajat ja välittäjät hakemaan rajojen takaa yhä suurempia määriä alkoholijuomia. Koska osa lisääntyneestä yksityistuonnista korvaa kotimaassa tehtyjä ostoja, tulee tilastoitu alkoholin kulutus, siis se alkoholimäärä, joka myydään kotimaassa ja josta maksetaan veroja kotimaassa, vähenemään. Tämä väheneminen johtaa suoraan pienempään valtion keräämien alkoholiverojen tuottoon. Tilastoidun kulutuksen väheneminen alentaa myös alkoholialan työllisyyttä ja kaventaa alkoholielinkeinon voittoja, mikä edelleen vähentää valtion keräämiä verotuloja. Toisaalta parantuneet mahdollisuudet hankkia halvempia ulkomaisia alkoholijuomia tarkoittaa sitä, että korvautumisen ohella alkoholin käyttäjät myös lisäävät kulutustaan. Tämä taas johtaa alkoholihaittojen lisääntymiseen, kasvattaa alkoholihaittojen hoidon, korjaamisen ja torjunnan tarvetta sekä lisää julkisia alkoholimenoja.

Seuraavaksi tässä päättelyketjussa arvellaan val-

tiovallan turvautuvan alkoholijuomien valmisteverojen alentamiseen tarkoituksena ehkäistä yksityisen alkoholintuonnin kasvua. Tämä voidaan toteuttaa, joko ennalta ehkäisevässä mielessä ennen tuontikiintiöiden nostamista tai samalla, kun tuontikiintiöitä nostetaan, tai sitten veronalennukseen voidaan turvautua jälkikäteen ja yrittää sen avulla vähentää jo kasvamaan päässyttä alkoholijuomien yksityistuontia. Viimeksi mainittua menettelyä voidaan puolustaa sillä, että tässä vaihtoehdossa tiedetään verottoman tuonnin kasvun suuruus ja vastatoimet voidaan mitoittaa tämän tiedon perusteella. Vasta-argumenttina on, että kasvamaan päässyttä yksityistuontia voi olla vaikeampi torjua jälki- kuin etukäteen, jos alkoholin käyttäjät ehtiä tottua uusiin hankintamuotoihin. Ennaltaehkäisyn ongelmana taas on, että jos todellinen paine yksityistuonnin kasvuun on arvioitu liian suureksi ja veronalennus on siten mitoitettu liian suureksi, valmisteveron alennus ei johdakaan koko voimalla alkoholijuomien hintojen alentumiseen, vaan osa alentuneista veroista kulkeutuukin alkoholikentällä toimiville yrityksille nousseina katteina ja voittoina.

Veronalennuksen määrästä riippuen voi yksityinen alkoholintuonti lisääntyä, vähentyä tai py-

syä ennallaan tuontikiintiöiden noston yhteydessä. Jos alkoholijuomien valmisteverojen tason lasku on riittävän suuri, korvautuu yksityinen alkoholintuonti lisääntyneellä kotimaisella myynnillä. Jos verojen lasku taas jää kovin pieneksi, voi tuontikiintiöiden noston motivoima yksityinen alkoholintuonti lisääntyä veronalennuksesta huolimatta ja siirtää kulutusta kotimaisesta myynnistä naapurimaista tuotuihin alkoholijuomiin ja tietenkin myös lisäkulutukseen. Alkoholiverotuksen lieveneminen voi siten johtaa tilastoidun alkoholinkulutuksen lisääntymiseen tai vähenemiseen. Oikeastaan ainoa varma asia on, että sikäli kuin alentuneet alkoholiverot johtavat myös alentuneisiin hintoihin, seurauksena ovat alkoholin tilastoidun ja tilastoimattoman kulutuksen summana olevan alkoholin kokonaiskulutuksen kasvu ja alkoholihaittojen lisääntyminen.

VOISIVATKO ALENTUNEET VEROT JOHTAA VALTION ALKOHOLITULOJEN KASVUUN?

Periaatteessa on mahdollista, että valtion alkoholitulot lisääntyvät valtiovallan alentaessa alkoholiverotuksen tasoa. Näin voisi tapahtua, jos alkoholijuomat olisivat hyvin joustavia hinnan suhteen, jolloin kerätyn veron pieneneminen myytyä litraa kohden korvautuisi myytyjen litrojen huomattavalla lisäyksellä. Se, miten joustavan juomien kysynnän pitäisi olla, riippuu tietenkin siitä, miten suuri on alkoholiverojen osuus hinnoista lähtötilanteessa. Jos alkoholiverojen osuus olisi esimerkiksi puolet alkoholijuomien hinnoista, johtaisi 20 prosentin veronalennus 10 prosentin alenemiseen alkoholijuomien hinnoissa. Jotta 20 prosentin veronalennus johtaisi alkoholijuomien tuottamien verotulojen pysymiseen ennallaan, tulisi 10 prosentin hinnanalennuksen johtaa 20 prosentin lisäykseen alkoholijuomien kulutuksessa, eli hintajouston tulisi olla luokkaa -2,0, jotta alkoholiveron tuotto ei vähenisi.

Jotta alkoholijuomien verojen alentaminen ei johtaisi valtion alkoholitulojen vähenemiseen, olisi alkoholijuomien hintajouston siis oltava varsin suuri. Pohjoismaissa tilanne näyttää kuitenkin olevan sellainen, että alkoholijuomien hintajousto on itseisarvoltaan pikemminkin yksi kuin kaksi, ja vasta hintajousto, joka olisi itseisarvoltaan selvästi suurempi kuin kaksi, takaisi, että kulutuksen kasvu olisi suhteellisesti ottaen kaksinkertainen hinnanalennukseen verrattuna (ks. esim.

Österberg 1995). Lisäksi tulee muistaa, että alkoholinkulutuksen kasvu johtaa alkoholihaittojen lisääntymiseen ja kasvaneeseen palvelujen tarpeeseen, mikä normaalioloissa edellyttää valtiolta ja kunnilta lisäpanostusta kasvaneiden alkoholimenojen muodossa. Näin ollen näyttää kovin epävarmalta, että alkoholijuomien valmisteverojen alentaminen voisi käytännössä johtaa valtion taloudellisen tilanteen paranemiseen.

Alkoholiverojen alentaminen voisi tietenkin lisätä valtion verotuloja, jos se johtaisi huomattavaan siirtymään tilastoimattomasta kulutuksesta tilastoituun kulutukseen. Toisin sanoen valtion alkoholiverojen tuotto lisääntyisi, jos alennettu vero myytyä litraa kohti kompensoituisi suuremmalla suhteellisella lisäyksellä alkoholijuomien myynnissä. On kuitenkin helppo huomata, että tämä mahdollisuus edellyttäisi, että tilastoimaton alkoholinkulutus olisi lähtökohtatilanteessa huomattavan suuri, ja tämä ei näytä olevan tosiasiallinen tilanne Pohjoismaissa (ks. esim. Holder & al. 1998; Nordlund & Österberg 2000; Österberg 2000).

Jos siirtymä tilastoimattomasta kulutuksesta tilastoituun kulutukseen ja tilastoidun kulutuksen muu kasvu eivät ole riittävän suuria johtaakseen verotulojen pysymiseen ennallaan, voidaan aina väittää, että veronalennuksella on niin huomattavia positiivisia vaikutuksia kokonaistalouteen tai kokonaistuotantoon, että muiden verojen tuottojen kasvu riittää korvaamaan alkoholiverojen vähenemisen (ks. esim. Mankinen 1996; Hella & Mankinen 1997). Näitä epäsuoria vaikutuksia on vaikea näyttää toteen ja vielä vaikeampaa on luotettavasti arvioida niiden rahallista merkitystä.

SUUREMMAT TUONTIKIINTIÖT KASVATTAVAT ALKOHOLIJUOMIEN YKSITYISTUONTIA

Lähes kaikki näyttävät hyväksyvän väitteen, että lisääntynyt oikeus alkoholijuomien verottomaan tuontiin kasvattaa yksityisen alkoholintuonnin määrää. Tämä näkemys näyttää myös olevan sopusuunnassa tähänastisten pohjoismaisten kokeusten kanssa.

Tanskassa tuontikiintiöt olivat suhteellisen alhaisia aina 1980-luvun puoleenväliin, jolloin erityisesti oluen tuontioikeus alkoi lisääntyä (taulukko 2). Toinen merkittävä lisäys veroja maksamatta tuotavien alkoholijuomien kiintiöissä ajoitui vuoteen 1993, ja tämä muutos on tietenkin

Taulukko 2. Tanskaan veroja maksamatta tuotavien alkoholi-juomien enimmäismäärät vuosina 1970–2001, litraa matkustajaa kohti, kun matkustaja palaa takaisin toisesta Euroopan unionin jäsenmaasta samana päivänä

Kuukausi	Vuosi	Väkevät	Olut	Viini	Väkevä viini
Ennen	1973	0	0	0	0
Tammik.	1973	0	2	3	3
Tammik.	1977	0	2	3	3
Tammik.	1980	0	2	3	3
Tammik.	1985	0	*	4	3
Toukok.	1986	0	*	4	3
Alkuvuosi	1987	0	10	4	3
Toukok.	1989	0	10	5	3
Heinäk.	1990	0	12	5	3
Helmik.	1991	0	15	5	3
Heinäk.	1991	0	12	5	3
Tammik.	1993	0	110	90	10

* Ei minkäänlaisia määrällisiä rajoituksia, joten oluen tuonnin määrää rajoitti vain matkustajatuonnin kokonaisarvolle asetettu rajoitus.

Lähteet: Bygvrå 1992, 19; Bygvrå 2000

Taulukko 3. Tanskalaisten oluen, viinin ja väkevien viinien yksityistuonti Saksasta vuosina 1977–1986, miljoonaa litraa

Vuosi	Olut	Viini	Väkevät viinit
1977	6,6	7,6	1,5
1978	6,9	8,0	1,6
1979	6,8	7,8	1,6
1980	7,0	8,0	1,6
1981	6,3	7,3	1,4
1982	6,5	7,0	1,4
1983	6,0	7,0	1,4
1984	6,3	7,2	1,4
1985	46,8	11,0	1,6
1986	86,1	13,9	1,9

Lähde: Thorsen 1988

yhteydessä Euroopan unionin sisämarkkinoiden perustamiseen tuona vuonna.

Taulukko 3 osoittaa, että yksityinen oluen tuonti Saksasta lisääntyi huomattavasti vuonna 1985, jolloin oluen tuonti käytännöllisesti katsoen vapautui hieman yli kahden vuoden ajaksi. Vuonna 1985 yksityinen oluen tuonti nousi edellisvuoden 6 miljoonasta litrasta 47 miljoonaan litraan, josta se edelleen nousi 86 miljoonaan litraan vuonna 1986. Ajanjakson 1977–1986 jälkeen ei ole saatavissa jatkuvaa sarjaa yksityisen alkoholintuon-

nin kehityksestä. Vuonna 1991 oluen yksityinen tuonti arvioitiin 54 miljoonaksi litraksi eli hieman suuremmaksi kuin vuonna 1985 mutta selvästi pienemmäksi kuin vuonna 1986. Kuten taulukosta 2 nähdään, oluen tuonnin rajoitukset olivat vuosina 1987–1992 tiukempia kuin vuonna 1986. Vuonna 1996 yksityinen oluen tuonti on arvioitu 77 miljoonaksi litraksi, ja sen jälkeen on päädytty vieläkin suurempiin arvioihin; vuonna 1999 yksityisen oluen tuonnin on arvioitu kohonneen 97 miljoonaan litraan ja vuonna 2000 noin 120 miljoonaan litraan. Tämä kehitys on sikäli mielenkiintoinen, että oluen verotonta yksityistuontia säätelevät kiintiöt eivät ole lieventyneet tammikuun 1993 jälkeen.

Viinien matkustajatuonnissa ei ole samanlaista äkillistä lisääntymistä kuin havaittiin oluen tuonnissa vuonna 1985 (taulukko 3). Tällaista äkillistä lisääntymistä ei tule odottaakaan, sillä kuten taulukosta 2 käy ilmi, verottomasti tuotavien viinien kiintiön lisäykset olivat 1980-luvulla paljon pienempiä kuin oluen tuontikiintiöiden muutokset. Itse asiassa viinien matkustajatuonnin nousu 7 miljoonasta 11 miljoonaan litraan vuonna 1985 ei ole yhteydessä tuontikiintiön suurenemiseen. Pikemminkin voidaan arvella, että oluen tuonnin vapautumisen kiihdyttämä rajakauppa johti siihen, että moni oluenhankintamatkalle lähtenyt toi samalla kotiin myös viinejä. Vuonna 1991 viinien yksityistuonti arvioitiin 15 miljoonaksi litraksi eli vain hieman suuremmaksi kuin vuonna 1986. Vuonna 1996 viinien yksityistuonniksi arvioitiin 25 miljoonaa litraa, ja kolme vuotta myöhemminkin päädyttiin samaan arvioon. Vuonna 2000 viinien yksityistuonnin arvioitiin ylittäneen 30 miljoonaa litraa.

Tanskassa havaitun yksityisen alkoholintuonnin kehityksen yhteyttä tuontikiintiöiden muutoksiin ei ole aivan helppo tutkia ja tulkita kahdesta syystä. Ensiksi vuoden 1986 jälkeen käytävissä ei ole yhtenäistä sarjaa yksityisen alkoholintuonnin kehityksestä. Toiseksi tuontikiintiöiden muutosten ohella matkustajatuonnin kehitykseen on vaikuttanut myös alkoholijuomien valmisteverojen kehitys.

Kuten edellä on todettu, 1980-luvulla tuontikiintiöiden muutokset ovat vaikuttaneet selvästi yksityisen alkoholintuonnin kehitykseen ja vieläpä odotetulla tavalla, eli mitä enemmän tuontikiintiöitä on nostettu, sitä suurempi on ollut yksityisen alkoholintuonnin lisäys. Sen sijaan 1990-luvun kehitys ei ole yhtä yksioikoinen, sillä kuten

taulukosta 4 käy ilmi, alennettiin Tanskassa viinien valmisteveroja 30. kesäkuuta 1991 ja 30. syyskuuta 1992 yhteensä noin 50 prosenttia. Myös oluen valmisteverot puoliintuivat vuosina 1991 ja 1992 (taulukko 5). Nämä veronalennukset toteutettiin siis ennen kuin Euroopan unionin yhteismarkkinat tulivat voimaan ja ennen kuin oluen, viinien sekä väli tuotteiden verottomasti tuotavat määrät käytännöllisesti katsoen vapautuivat vuoden 1993 alussa (ks. taulukko 2). Ilman veronalennuksia yksityinen oluen ja viinien tuonti olisi varmasti noussut hyvin suureksi vuonna 1993. Tätä voidaan perustella sillä, että veronalennuksista huolimatta oluen ja viinien yksityistuonti oli 1990-luvun lopulla selvästi suurempaa kuin 1990-luvun ensimmäisinä vuosina. Sen sijaan käytettävissä olevien tietojen avulla ei ole mahdollista esittää tarkkaa arviota siitä, kuinka suuri oli veronalennusten kulutusta vähentävä vaikutus ja kuinka suuri vaikutus oli tuontikiintiöiden nousulla vuoden 1993 alussa.

Yksityistä alkoholintuontia koskevat luvut on kerätty haastattelututkimusten avulla, joten niiden luotettavuutta voidaan epäillä. Yksi tapa varmentaa haastattelututkimusten tuloksia on tarkastella, miten oluen vienti Tanskasta Saksaan on kehittynyt. Tanskalaiset näyttävät nimittäin ostavan Saksasta lähinnä tanskalaista olutta, joten kaiken oluen, jonka tanskalaiset yksityisesti ja tilastoinnin ulkopuolella tuovat Saksasta, on tanskalaisten panimoiden täytynyt virallisesti viedä Saksaan.

Aivan 1980-luvun alussa Tanskasta vietiin Saksaan olutta noin 30 miljoonaa litraa vuodessa. Vuonna 1987 oluen vienti oli kohonnut 76 miljoonaan litraan, ja 1990-luvun alussa se oli 100 miljoonaa litraa. Saman vuosikymmen keskivaiheilla luku oli 120 miljoonaa litraa. Toki osa Saksaan viedystä tanskalaisesta oluesta jää Saksassa kulutettavaksi ja tietenkin tanskalaiset tuovat myös saksalaista olutta, joten vientiluvuista ei voi suoranaisesti päätellä tanskalaisten yksityisen alkoholintuonnin määrää. Yhtäpitävästi haastattelutietojen kanssa vientiluvut viittaavat vahvasti siihen, että yksityinen oluen tuonti lisääntyi 1980-luvun toisella puoliskolla ja että 1990-luvun lopussa tanskalaisten yksityinen oluen tuonti oli suurempaa kuin 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa.

Ruotsista ja Suomesta kertyneet kokemukset verottoman alkoholintuonnin suhteesta tuontikiintiöiden muutoksiin ovat vähäisemmät kuin Tanskasta, koska kiintiöiden muutokset ajoittuvat Ruotsissa ja Suomessa 1990-luvun jälkipuol-

Taulukko 4. Viinien ja väkevien viinien valmisteverot Tanskassa vuosina 1973–2001, Tanskan kruunuja hehtolitralle kohti

Ajanjakso	Viini	Väkevät viinit
01.01.1973–16.05.1974	4	8,7
17.05.1974–20.08.1976	5,5	10,95
21.08.1976–14.06.1982	7,5	13,95
15.06.1982–30.09.1982	9,15	17
01.10.1982–30.09.1983	10,05	19,67
01.10.1983–31.03.1986	10,725	19,93
01.04.1986–30.06.1991	12,6	23,4
01.07.1991–30.09.1992	10,93	16,7
01.10.1992–30.06.1996	6,55	9,85
01.07.1996–30.04.1997	6,8	10,2
01.05.1997–	7,05	10,55

Lähde: Thorsen 2001

Taulukko 5. Oluen valmisteverot Tanskassa vuosina 1973–2001, Tanskan kruunuja hehtolitralle kohti

Ajanjakso	Vero- luokka 1	Vero- luokka A
21.05.1984–31.03.1986	413,7	516,85
01.04.1986–30.09.1986	455,05	568,55
01.10.1986–30.06.1991	481,95	602,15
01.07.1991–30.09.1992	417,95	538,15
01.10.1992–31.12.1992	249,95	321,8
	Vero- luokka 1	Vero- luokka 2
01.01.1993–30.06.1996	249,95	321,8
01.07.1996–30.04.1997	259,25	333,75
01.05.1997–	268,5	345,75

Lähde: Thorsen 2001

kolle ja ovat selvästi pienempiä kuin Tanskassa toteutetut (ks. taulukot 1 ja 2).

Tehtyjen tutkimusten mukaan yksityinen alkoholintuonti lisääntyi Ruotsissa 1990-luvun jälkipuoliskolla ja oli tämän vuosituhannen alussa melkein 30 prosenttia alkoholin kokonaiskulutuksesta (taulukko 6). Näin tapahtui siitakin huolimatta, että Ruotsissa alennettiin oluen valmisteveroa 39 prosenttia vuoden 1997 alussa.

Suomessa verottoman alkoholintuonnin kiintiöitä nostettiin vuonna 1995. Tämä johti selvään lisäykseen alkoholijuomien yksityisessä tuonnissa (taulukko 7). Verottomasti tuotavan oluen kiintiötä nostettiin 2 litrasta 15 litraan eli selvästi enemmän kuin muiden alkoholijuomien tuontikiintiöitä (ks. taulukko 1). Tämän seurauksena oluen matkustajatuonti lisääntyi selväs-

Taulukko 6. Alkoholin kokonaiskulutus Ruotsissa alkoholijuomien alkuperän mukaan vuosina 1996 ja 1.7.2000–30.6.2001 litroina 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti

Alkoholijuoman alkuperä	1996	2000/2001	Muutosprosentti
Tilastoitu kulutus (myynti Systembolagetille, ravintoloille ja elintarvikeliikkeille)	5,9	6,4	+ 8
Yksityinen matkustajatuonti	1,1	1,8	+ 67
Kotivalmistus ja salakuljetus	0,9	0,8	– 11

Lähde: Leifman 2001

Taulukko 7. Suomalaisten matkustajien alkoholintuonti vuodesta 1992 vuoteen 2001 eri tutkimusten mukaan miljoonina litroina

A. Stakesin Suomen Gallupilta tilaamat käyntihaastatteluihin perustuvat tutkimukset

Vuosi	Väkevät juomat	Välituotteet	Viini	Olut
1992*	3,0		3,0	2,6
1995	6,9	3,6	5,1	20,5
1997	4,5	2,8	4,5	26,7
1998	4,8	2,7	4,2	27,8
1999	4,0	3,5	4,1	25,1
2000	4,0	2,3	3,7	25,8
2001	4,4	2,1	4,0	25,8

* Vuoden 1992 juomatapatutkimus

B. Panimoliiton Suomen Gallupilta tilaamat puhelinhaastatteluihin perustuvat tutkimukset

Vuosi	Väkevät juomat	Välituotteet	Viini	Olut
1994	2,9		4,0	4,4
1995	5,4	3,0	7,2	25,9
1996	7,5	3,4	6,8	39,9
1997	5,5	3,4	7,0	31,3
1998	6,2	3,4	7,8	36,0
1999	5,9	3,7	6,1	32,9
2000	9,2	2,7	6,6	38,2
2001	4,7	2,5	5,8	26,2

C. Sosiaali- ja terveysministeriön Tilastokeskukselta tilaamat neljännesvuosittain toteutetut tutkimukset

Vuosi	Väkevät juomat	Välituotteet	Viini	Olut
1996	5,0	2,1	5,0	29,7
1997	4,2	1,7	3,8	25,5
1998	3,6	1,8	3,3	19,2
1999	3,7	1,8	3,4	22,6
2000	4,5	2,0	3,5	26,1
2001	4,3	1,7	3,6	26,8

ti enemmän kuin muiden alkoholijuomien matkustajatuonti.

Eri tutkimusten avulla kerätyt tiedot alkoholijuomien tuontimääristä poikkeavat toisistaan jonkin verran. Puhelinhaastattelu näyttää yleensä antavan hieman korkeampia lukuja kuin käynti-

haastattelu, ja Suomen Gallupin kerran vuodessa toteuttamat tutkimukset näyttävät yleensä antavan hieman korkeampia lukuja kuin Tilastokeskuksen matkustajatilastojen yhteydessä neljännesvuosittain keräämät tiedot. Lisäksi puhelinhaastattelujen antamat luvut vaihtelevat vuosittain.

Taulukko 8. Enimmäismäärät matkustajien oikeudelle tuoda alkoholijuomia Suomeen kolmansista maista, ilman että niistä täytyy maksaa veroja kotimaahan palattaessa, litraa

	Väkevät alkoholijuomat	Välituotteet	Viinit	Oluet
1.1.1995 saakka	1 litra väkeviä alkoholijuomia ja 1 litra viiniä tai välituotteita tai 2 litraa viinejä tai välituotteita			2
1.1.1995 alkaen	1	tai	2	15
1.7.2000 alkaen	1	tai	2	16

tain selvästi enemmän kuin käyntihaastattelujen avulla kerätyt tiedot. Taulukon 7 lukuihin on siis suhtauduttava varauksin. Silti niiden voidaan katsoa osoittavan, että yksityinen alkoholintuonti on Suomessa vuoden 1996 jälkeen pikemminkin vähentynyt kuin pysynyt ennallaan. Taulukon 7 luvut eivät anna minkäänlaista tukea näkemyksille, että yksityinen alkoholijuomien tuonti olisi lisääntynyt vuoden 1996 jälkeen.

Suomalaisena erityispiirteenä on, että Euroopan unionin jäsenyyteen perustuvat tuontirajoitusten lievennykset ovat johtaneet alkoholijuomien matkustajatuonnin lisääntymiseen erityisesti kolmansista maista, Venäjältä ja Virosta. Osasyynä tähän on se, että Euroopan unionin jäsenyys lisäsi verotta tuotavien alkoholijuomien kiintiöitä myös kolmansista maista (taulukko 8). Toinen selitys yksityisen alkoholintuonnin kasvuun Venäjältä ja Virosta vuosina 1995 ja 1996 sekä yksityisen alkoholintuonnin alenemiseen vuoden 1996 jälkeen on alkoholintuonnin sitominen ulkomailla oleskelun kestoon. Helmikuun 15. päivänä 1995 poistettiin vaatimus, että matkustaja voi tuoda alkoholia veroja maksamatta vain, jos ulkomaanmatka on kestänyt vähintään 24 tuntia. Samalla poistui säännös, jonka mukaan Suomeen saapuvat venäläiset ja virolaiset olivat oikeutettuja tuomaan alkoholijuomia Suomeen vain, jos he tulisivat oleskelemaan Suomessa vähintään kolme vuorokautta. Vuoden 1996 maaliskuussa alkoholin veroton tuonti kolmansista maista sidottiin uudelleen aikarajoihin. Suomeen saapuvien venäläisten ja virolaisten osalta palattiin aiempaan kolmen vuorokauden käytäntöön. Suomalaisen osalta verottomuuden vaatima oleskeluaika ulkomailla lyhennettiin 20 tuntiin.

Gallututkimusten mukaan suomalaiset oluen tuojat suosivat suomalaista olutta, ja kaikista matkustajien tuomasta oluesta noin kaksi kolmannesta on Suomessa valmistettua. Käytännössä se on ostettu joka tax free -myymälöistä tai Ve-

näjältä ja Virosta. Ruotsiin viety olut juodaan lähes täysin Ruotsissa.

Vienti Venäjälle lisääntyi kaksinkertaiseksi vuodesta 1994 vuoteen 1995 (taulukko 9). Vuoden 1995 huippuluvusta, 11,9 miljoonasta litrasta, se väheni 5,6 miljoonaan litraan vuonna 1997 ja 3,3 miljoonaan litraan vuonna 2001. Oluen vienti Viroon on noussut melko tasaisesti 1,1 miljoonasta litrasta 9,1 miljoonaan litraan vuosina 1993–1998. Vuoden 1998 huippuluvusta se on alentunut 7,9 miljoonaan litraan vuonna 2001. Vuonna 1995 oluen myynti tax free -myymälöihin enemmän kuin kaksinkertaistui ja oli vuonna 1996 noin 22 miljoonaa litraa suurempi kuin vuonna 1994. Myynti tax free -myymälöille on pysynyt varsin tasaisena vuoden 1996 jälkeen lukuun ottamatta vuotta 2001, jolloin vienti tax free -myymälöille aleni yli 20 prosenttia. Tämä notkahdus voi perustua kilpailun kovenemiseen ja suomalaisen oluen aseman heikkenemiseen, jolloin se ei kuvaisikaan oluen matkustajatuonnin alenemista. Joka tapauksessa suomalaisten panimoiden oluen viennin kehitys viittaa siihen, että oluen matkustajatuonti todellakin lisääntyi erittäin voimakkaasti vuodesta 1994 vuoteen 1996 ja on sen jälkeen joko pysynyt kutakuinkin ennallaan tai mahdollisesti jopa hieman alentunut.

VALMISTEVEROJEN ALENEMINEN JOHTAA VALTION ALKOHOLIVERON TUOTON HUPENEMISEEN

Vuonna 1990 tilastoitu alkoholinkulutus oli Tanskassa 9,7 litraa asukasta kohti. Vuosina 1991–1992 viinien ja oluen valmisteveroja alennettiin Tanskassa 50 prosenttia. Vuonna 1993 alkoholin tilastoitu kulutus oli 9,7 litraa ja vuonna 2000 hieman alhaisempi eli 9,5 litraa asukasta kohti. Vuodesta 1990 vuoteen 2000 asukasta kohti laskettu oluen kulutus aleni 124 litrasta 100 litraa ja viinien kulutus lisääntyi 21,3 litrasta 30,9 litraan. Vuonna 1993 tanskalaiset joivat tilastojen

Taulukko 9. Suomalaisten panimoiden myynti tax free -myyntiin ja vienti vuosina 1993–2001, miljoonaa litraa

Vuosi	Myynti tax free -myymälöille	Vienti Yhteensä	Ruotsi	Viro	Venäjä	Muut maat
1993	12,8	11,9	7,1	1,1	2,9	0,8
1994	13,5	20,8	10,5	1,9	6,3	2,1
1995	30,1	30,5	14,4	2,5	11,9	1,7
1996	36,0	29,5	14,5	5,1	7,4	2,5
1997	38,7	32,2	17,3	7,3	5,6	2,0
1998	37,7	31,7	14,5	9,1	6,3	..
1999	36,6	28,6	14,9	7,9	4,4	..
2000	37,1	27,4	14,9	8,1	3,3	1,1
2001	30,2	27,5	15,0	7,9	3,3	1,3

Lähteet: Panimoteollisuusliitto; Tullihallitus

mukaan 120 litraa olutta ja 25,2 litraa viiniä. Veronalennusten vaikutus oluen ja viinien kulutuksen kehitykseen näyttää varsin pieneltä. Näin ollen on täysin selvää, että Tanskan valtion alkoholitulot ovat vähentyneet huomattavasti 1990-luvulla ennen muuta oluen ja viinien valmisteverojen alentamisen vuoksi. Toki emme saa koskaan tietää, missä määrin valtion alkoholitulot olisivat vähentyneet, jos Tanska ei olisi alentanut alkoholiverojaan vuosina 1991 ja 1992.

Ruotsi alensi olutveroa 39 prosenttia vuoden 1997 alussa. Vuonna 1996 Ruotsissa juotiin tilastojen mukaan 59 litraa olutta asukasta kohti. Vuonna 1997 vastaava luku oli 62 litraa ja vuonna 2000 se oli 56 litraa. Vuonna 1997 toteutettu oluen valmisteveron alentaminen yhdistyi valtion keräämien olutverojen 40 prosentin alenemiseen. Mielenkiintoista on, että kaikkina muina vuosina, jolloin Ruotsi on ollut Euroopan unionin jäsen, valtion oluesta saamat verotulot ovat lisääntyneet. Myös viinien valmisteverojen tuotto on Ruotsissa lisääntynyt vuosittain 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla (Bergqvist & Falkenhäll & Sellgren 2002).

Suomessa viinien ja välituotteiden valmisteveroa alennettiin 17 prosenttia vuoden 1998 alussa. Vuonna 1997 Suomessa kulutettiin viiniä 13 litraa asukasta kohti. Vuonna 1998 vastaava luku oli 15 litraa ja vuonna 2000 se oli 19 litraa. Viinien kulutuksen kasvu oli Suomessa sitä luokkaa, että huolimatta veronalennuksesta viinien verotuotto oli vuonna 1998 samansuuruinen kuin vuonna 1997. Veron aiheuttama hintojen lasku on kuitenkin vain osasy viinien kulutuksen kasvuun. Itse asiassa Suomen kokemukset viinien verojen alennuksen yhteydessä tarjoavat esimerkin siitä, että veroalennus ei mennyt täysimääräisenä vä-

hittäishintoihin. Kaiken kaikkiaan alkoholijuomien valmisteverojen tuotto on Suomessa lisääntynyt nimellisesti 6,5 miljardista markasta 7,4 miljardiin markkaan vuosina 1994–2000.

YHTEENVETO

Alkoholijuomien verottomalle yksityistuonnille asetetut enimmäismäärät säätelevät tehokkaasti yksityisen alkoholintuonnin laajuutta. Tanskassa käytännöllisesti katsoen rajoittamaton veroton alkoholijuomien maahantuonti vuoden 1993 alusta on johtanut tilanteeseen, jossa alkoholijuomien maahantuonti oli 1990-luvun lopussa selvästi suurempaa kuin vuosikymmenen alussa. Näin on tapahtunut siitäkin huolimatta, että Tanskassa alennettiin oluen, viinien ja välituotteiden valmisteverot puoleen vuosina 1991–1992. Nähtäväksi jää, yrittävätkö Ruotsi ja Suomi verottoman alkoholintuonnin kiintiöiden kasvaessa Tanskan esimerkin mukaisesti edeltä käsin ehkäistä alkoholijuomien matkustajatuonnin kasvua ja, jos yrittävät, kuinka suurella valmisteverojen alennuksella.

Joka tapauksessa Ruotsi ja Suomi ovat seuraavien vuosien aikana ongelmallisen ratkaisun edessä. Kun verottoman alkoholintuonnin enimmäismäärät nousevat ja jos samalla ei toteuteta valmisteveron alentamista, tulevat ruotsalaiset ja suomalaiset ostamaan enenevän määrän alkoholijuomia ulkomailta. Tämä tulee vähentämään valtion keräämien alkoholiverojen tuottoa ja lisäämään alkoholin kokonaiskulutusta ja alkoholihaittoja. Jos yksityisten kansalaisten alkoholijuomien ostot ulkomailta lisääntyvät suuresti, voi tästä olla seurauksena alkoholiliinkeinojen työllä-

syyden ja tuottojen alenemista. Toisaalta Tanskan esimerkki taas viittaa siihen, että vaikka alkoholijuomien valmisteveroja alennetaan edeltä käsin, saattaa tämäkin politiikka johtaa valtion alkoholiverotuottojen alenemiseen sekä alkoholin kokonaiskulutuksen ja alkoholihaittojen lisääntymiseen. Suomella ja Ruotsilla näyttää siis olevan valittavana vain huonoja ja vieläkin huonompia vaihtoehtoja. Tavallaan Norjakin on saman ongelman edessä, vaikka se voikin pitää verotonta tuontia rajoittavat kiintiönsä, sillä mitä suuremmassa määrin Ruotsi ja Suomi alentavat alkoholiverotustaan, sitä suuremmaksi kasvaa Norjan sekä Ruotsin välinen ero alkoholijuomien hinnoissa.

Pitäisikö valtiovalan odottaa ja katsoa, miten suureksi matkustajien alkoholintuonti paisuu, ja toteuttaa veronalennukset vasta, kun tuontikiintiöiden kohottamisen vaikutukset ovat tiedossa, vai tulisiko matkustajatuonnin kasvua pyrkiä hillitsemään tai jopa estää se etukäteen toteutettujen veronalennusten avulla. Molemmilla vaihtoehtoilla on puolensa. Yhtä seikkaa kannattaa kuitenkin tässä painottaa. Jo vuosia Suomessa on vaadittu alkoholiverojen alennuksia alkoholijuomien matkustajatuonnin kasvuun vedoten. Jos valtiovalta olisi näihin alennuksiin suostunut, olisi valtio ehtinyt menettää jo monia satoja miljoonia ellei muutamia miljardeja euroja. Ja jos valmisteveroja olisi alennettu, olisivatko veronalennukset menneet hintoihin vai olisivatko ne jääneet alkoholin tuottajille ja jakelijoille, koska todellista ulkomailta tuodun alkoholin luomaa kilpailupainetta ei ole ollut. Vanhassa kokonaisvaltaisessa monopolijärjestelmässä valmisteveron muutos oli käytännössä hintojen muutos, koska tarve muuttaa hintoja oli syy verojen muutokseen. Uudessa järjestelmässä valtiovalta voi päättää vain veroista, kun taas yksityiset valmistajat ja jakelijat sekä markkinat päättävät vähittäishinnoista. Voi esimerkiksi helposti kuvitella, että olutveron alentaminen ilman todellista painetta oluen hinnanalennuksiin johtaa pikemminkin yksityisten yritysten marginaalien kasvuun kuin vähittäismyyntihinnan alenemiseen. Näin siksi,

että oluen hintajousto on varsin pieni, joten hinnanalennus ei johda kovin suureen kulutuksen lisääntymiseen.

Mitä sitten tapahtuu alkoholijuomien valmisteveroille Suomessa vuonna 2004, kun alkoholijuomia voidaan tuoda veroja maksamatta muista Euroopan unionin jäsenmaista käytännöllisesti katsoen rajattomasti. Vastauksia on ainakin kaksi. Ensiksi on jokseenkin varmaa, että Viron tulo Euroopan unionin jäseneksi on olennaisin tapahtuma alkoholijuomien matkustajatuonnin ja alkoholijuomien valmisteverojen tason kannalta. Jos Virosta tulee Euroopan unionin jäsen vuonna 2004, on vaikea nähdä muuta mahdollisuutta sopeutua tilanteeseen kuin laskea alkoholijuomien valmisteveroja joko erittäin huomattavasti tai vain huomattavasti. Syyt ovat yksinkertaiset. Suomeen verrattuna alkoholijuomien hintataso on Virossa erittäin alhainen ja muutkin hinnat kohtuullisia, Viro on kyllin lähellä, suuri osa suomalaisista asuu pääkaupunkiseudulla tai sen läheisyydessä ja Tallinna on viehättävä kaupunki, joten kaikki edellytykset viinan huomattavalle tuonnin kasvulle ovat olemassa. Jos Virosta taas ei tule Euroopan unionin jäsentä vuonna 2004, Saksan halvat alkoholijuomien hinnat eivät riitä käynnistämään laajamittaista alkoholimatkailua eivätkä Ruotsin hinnat tule laskemaan riittävän nopeasti tasolle, joka johtaisi massiiviseen alkoholin hankintaan Ruotsista. Tällöin paine alkoholijuomien yksityisen tuonnin kasvamiseen on kohtuullisen pieni, ja siitä selvittää kohtuullisilla alkoholijuomien valmisteverojen alentamisilla tai mahdollisesti jopa pitämällä ne ennallaan. Mutta jonkin vuoden kuluttua Viro taitaa joka tapauksessa olla Euroopan unionin jäsen ja pitkällä aikajänteellä Saksan hintataso heijastuu Tanskan alkoholihintoihin ja Tanskasta Ruotsiin ja Ruotsista Suomen alkoholijuomien hintoihin. Tähän meidän on ennen pitkää sopeuduttava, koska Euroopan unionista ei löydy yksimielistä poliittista tahtoa, joka johtaisi alkoholijuomien minimiverotasojen nostamiseen pohjoismaiselle tasolle.

KIRJALLISUUS

Bergqvist, A. & Falkenhäll, M. & Sellgren, L.: Sverige. I: Paaso, K. & Tigerstedt, C. & Österberg, E. (red.): I kläm mellan handel och hälsa. Nordisk alkoholpolitik i en global värld. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet, 2002

Bruun, K.: Alkoholi: käyttö vaikutukset ja kontrolli. Helsinki: Tammi, 1972

Bruun, K. & Edwards, G. & Lumio, M. & Mäkelä, K. & Pan, L. & Popham, R. E. & Room, R. & Schmidt, W. & Skog, O.-J. & Sulkunen, P. & Österberg, E.: Alkoholipolitiikka. Kansanterveydellinen nä-

kökulma. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja No 26. Alkoholitutkimussäätiö, Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetuomisto ja the Addiction Research Foundation, 1975

Bygvrå, S.: Grænsehandel ved porten til Europa. Aabenraa: Institut for grænseregionsforskning, 1992

Bygvrå, S.: Grænsehandel over Danmarks grænser maj 2000. Aabenraa: Institut for grænseregionsforskning, 2000

Hella, H. & Mankinen, R.: Alkoholiverotuksen vaihtoehtoja ja vaikutuksia. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, sarja B 136. Helsinki 1997

Holder, H. D. & Kühnhorn, E. & Nordlund, S. & Österberg, E. & Romelsjö, A. & Ugland, T.: European Integration and Nordic Alcohol Policies. Changes in Alcohol Controls and Consequences in Finland, Norway and Sweden, 1980–1997. Ashgate: Aldershot, 1998

Horverak, Øyvind & Österberg, Esa: Utviklingen i avgifter og priser på alkoholdrikker i Norden på 1990-tallet. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 19 (2002): 2, 91–105

Karlsson, T.: A Tax Paradise in the Making? Alcohol Regulations in the Åland Islands. Contemporary Drug Problems 26 (1999), 3–30

Karlsson, T. & Österberg, E.: A scale of formal alcohol control policy in 15 European countries. Nordic Studies on Alcohol and Drugs 18 (2001): English Supplement, 117–131

Leifman, H.: Homogenisation in alcohol consumption in the European Union. Nordic Studies on Alcohol and Drugs 18 (2001): English Supplement, 15–30

Mankinen, R.: Alkoholiveron alentamisen kansantaloudellisia vaikutuksia. Keskusteluaiheita nro 552. Helsinki: Etna, 1996

Nordlund, S. & Österberg, E.: Unrecorded alcohol

consumption: its economics and its effects in Nordic countries. Addiction 95 (2000), S551–S564

Paaso, Kari & Österberg, Esa: Alkoholituomisia koskevat rajoitukset Suomessa ja Ruotsissa. Alkoholipolitiikka 61 (1996): 6, 491–497

Pehkonen, J. & Österberg, E.: Turistialkoholin tuonti Suomeen vuonna 1995. Alkoholipolitiikka 61 (1996): 2, 110–122

Sulkunen, P. & Sutton, C. & Tigerstedt, C. & Warpenius, K. (eds.): Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control. NAD Publication No. 39. Helsinki 2000

Thorsen, T.: Danskerne drikker mere end som så. A&N-Debat 33/1988, 16–21

Thorsen, T.: Esitelmä Tanskan alkoholiveroista Nordanin kokouksessa Kööpenhaminassa 6.10.2001

Österberg, E.: Tilastoitu ja tilastoitamaton alkoholin kulutus. Teoksessa: Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja No 34. Jyväskylä 1985

Österberg, E.: Do alcohol prices affect consumption and alcohol-related problems? In: Holder, H. D. & Edwards, G. (eds.): Alcohol and Public Policy: Evidence and Issues. Oxford: Oxford University Press, 1995

Österberg, E.: Unrecorded alcohol consumption in Finland in the 1990s. Contemporary Drug Problems 27 (2000), 271–299

Österberg, E. & Haavisto, K.: Alkoholijuomien salakuljetus 1990-luvulla. Alkoholipolitiikka 62 (1997): 4, 269–283

Österberg, E. & Karlsson, T. (eds.): Alcohol Policies in EU Member States and Norway. A Collection of Country Reports. Helsinki: Stakes, 2002.